

Borut Brumen, **Sv. Peter in njegovi časi : socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter.** Ljubljana : Založba /*cf., 2000. 437 strani.

Terensko raziskovanje mediteranskih dežel je v antropologiji postalo aktualno v petdesetih letih dvajsetega stoletja, ko so socialni antropologi »odkrili« Mediteran kot prostor idealnih pogojev za preučevanje. Vendar pa temelji za raziskave tega prostora segajo v čas, ko je skupina ljudi, zbranih okoli časopisa *Annales*, skušala nadomestiti tradicionalni pripovedni tok dogodkov s problemsko usmerjeno analitično zgodovino. Leta 1949 je kot rezultat teh prizadevanj izšla tudi študija Ferdinanda Braudela *Le Méditerranée*. Ta je za junaka svoje raziskave izbral kar Sredozemsko morje samo, ga z ljudmi in dogodki, ki so se dogajali okoli njega povezal v celoto in s tem dokazal, da lahko zgodovina naredi več, kot le »proučuje ograjene vrtičke.«

Ta poziv k interdisciplinarnosti je v naslednjih desetletjih pomembno vplival na številne študije tega prostora. Ena od njih se je v okviru raziskovalnega projekta *Med tradicijo in moderno* od začetka leta 1993 odvijala tudi v vasi Sv. Peter v slovenski Istri. Projekt je bil zastavljen kot poskus multidisciplinarne historično-antropološke raziskave, pri kateri naj bi domači raziskovalci s pomočjo terenskega dela in ob upoštevanju vseh razpoložljivih virov poskušali izpeljati mednarodno primerljivo znanstveno raziskavo v tej vasi. Konec leta 1993 se je skupini sedmih raziskovalcev pridružil še etnolog Borut Brumen, katerega naloga je bila iz historične perspektive raziskati proces spreminjanja vaške skupnosti iz tradicionalne v sodobno in analizirati ključne elemente identitete prebivalcev Sv. Petra. Zbiranje statističnih podatkov in historičnih virov o Sv. Petru je kmalu dopolnilo tudi spoznavanje z njegovimi prebivalci. Prav zaradi neformalnih pogovorov in intervjujev z njimi je kot izhodišče za svojo raziskavo izbral dejstvo, da prebivalci Sv. Petra dojemajo preteklost kot kolektivno izročilo, ki ga ohranjajo in tudi prenašajo naprej v obliki socialnega spomina. Na te dogodke, ki sta jih posameznik ali skupnost doživela in so bili dovolj pomembni, da so jih »Šupetrci« vključili v svojo preteklost, je pomembno vplival tudi zgodovinski spomin, ki je prišel »od zunaj« preko šole in drugih državnih institucij, različnih medijev, knjig in jim je služil pri povezovanju različnih lokalnih dogodkov v širši okvir in s tem v smiselno celoto. Na ta način so prebivalci Sv. Petra razdelili svojo preteklost na čas starih, čas pod Avstrijo, čas pod Italijo in čas pod Jugoslavijo.

Čas starih je povezan z nastankom vasi, takrat, »ko so stari prišli v Šupeter«. To obdobje so prebivalci največkrat idealizirali, čeprav so se njihovi predniki morali spopadati s kugo, lakoto, raznimi prekletstvi in veliko umrljivostjo otrok. Življenje so jim grenili šregoni-čarovniki ter razna hudobna mistična bitja, kot so rž, črna mora, okoldak, mrak in volkodlak. Proti bolezni in prekletstvu so se branili s kombinacijo zagovorov in doma narejenih zdravil. Seveda pa so bili prisotni tudi prijaznejši dogodki, kot recimo poselitev vasi, graditev hiš in cerkve, rojstva, poroke, cerkveni prazniki, iskanje zakladov, dobre letine in razne legende o veselju in sreči. Zaradi specifične povezave med socialnim in zgodovinskim spominom začetek in konec posameznih obdobji ni moč natančno določiti. V zvezi z začetkom časa Avstrije se ve le to, da je takrat v Istri vladala huda lakota kot posledica Napoleonovih vojn. Kljub temu pa je tudi temu času socialni spomin zelo naklonjen. Vse do prve svetovne vojne naj bi v Istri vladala precejšnja blaginja, obstajala je možnost odloga plačila davkov zaradi slabe letine, poleg oljčnih nasadov pa so v spodnjem toku Dragonje »Šupetrci« začeli saditi še vinsko trto. V vas je prišla prva šola, država je poskrbela za vaški vodnjak, za red in mir pa so skrbeli avstrijski žandarji, imenovani »indarmi«. Med ljudmi še vedno živi prepričanje, kako si lahko v Avstro-Ogrski »rekel, da si Slovenc, Hrvat ali Italjan, vse je bilo prau; si kar si.« V tem času so v socialnem spominu ostali živi tudi stiki z obalnimi mesti. Če so se tedanji prebivalci Sv. Petra počutili domače v Bujah, kjer je bilo »bolj po kmečko«, so se Piranu in vzvišenim »Piranesom« izogibali, skozi Koper pa so hodili prodajati ali pa kupovati v Trst, ki je do danes ohranil položaj najpomembnejšega mesta v tej regiji. Nastala so pomembna pričevanja o živahni trgovini med Trstom in njegovim zaledjem, ki so pripovedovala zgodbe o uspehu, vendar tudi o nesrečah in naporih, s katerimi je bila ta trgovina povezana.

A vaški prerokovalci-štroliki so s svojimi prerokbami že pripravljali ljudi na hude čase. Blaginja se je končala z začetkom prve svetovne vojne, začelo se je obdobje pomanjkanja, trgovina je zamrla, moški pa so morali oditi na fronto. Čas Avstrije se je tako prelil v čas Italije, za katerega v Sv. Petru velja enotno mnenje, da je bil to čas »nepretrgane mižerije«. Nova država je uvedla svojo valuto, povečala davke ter določila nove zamudne obresti na neplačano vsoto. Po vasi je začel hoditi rubežnik, ljudje so

prišli na kant, zapuščali zadolžene domove in odhajali v obalna mesta ali pa v tujino iskat delo. Tudi politika je agresivno vstopila v vaški vsakdan. Ideologija vladajoče fašistične stranke se je trudila vmešati v vsak trenutek posameznikovega življenja in na ta način spremeniti značaj vseh tistih skupnosti, za katere je menila, da niso del velike italijanske nacije. Vas je dobila novo ime »San Pietro dell' Amata«. Veliko se je spremenilo tudi na gospodarskem področju. Tri obalne plinarne so za proizvodnjo plina potrebovale premog, zato so v Sečovljeh odprli rudnik, v katerem so delali tudi moški iz Sv. Petra. Ženske so se lahko zaposlile v izolskih tovarnah ribjih konzerv. Tudi na delo v Trst je odhajalo čedalje več ljudi, zato so uvedli nove ladijske linije. Ponovno je oživila trgovina z obalnimi mesti, cvetelo pa je tudi tihotapstvo. »Kontrabantarji« so največkrat prodajali domače žganje in kokoši. Življenje na vasi pa je teklo naprej. Običajni, ki so se jih ljudje držali ob rojstvih, porokah, pogrebih, cerkvenih praznikih ter v odnosih drug do drugega niso sledili naglim spremembam, s katerimi jih je presenetila nova država. Veliko stvari je ostalo »po starem«. Tako lahko sledimo opisom odraščanja otrok iz Sv. Petra, spoznamo vlogo družine v življenju posameznika in v življenju vasi, sledimo plesalcem na plesih in zabavah ter skozi agrarni čas spremljamo kmečka opravila, specifična za ta prostor.

Zadnje veliko obdobje, ki živi v socialnem spominu Sv. Petra se ni začelo z datumom kapitulacije Italije septembra 1943. Vmesno obdobje med časom Italije in časom Jugoslavije je zapolnil čas, ko so vas zasedli Nemci, po koncu vojne pa »Šupetrci« še skoraj 10 let niso vedeli, kateri državi bo velika politika zaupala njihovo prihodnost. Zaprti v cono B Svobodnega tržaškega ozemlja so čakali na rešitev tržaškega vprašanja. To so bili težki časi, saj je bilo »treba bit tiho in nič zaupat. Pol nismo bli niti pod Jugoslavijo, niti pod Italijo, smo bli cona B«. Tudi prvi vtisi o Jugoslaviji niso bili ravno pozitivni. Hrana je bila na karte, trgovina z obalnimi mesti je usahnila, med ljudi se je vselil strah pred *Upravo državne bezbednosti* (UDB). Sledili so prisilni odvzemi nekaterih pridelkov, od katerih je bil najbolj boleč odvzem olivnega olja. Vas je ponovno dobila novo ime. Sv. Peter so preimenovali v Raven. Po letu 1950 naj bi se razmere začele popravljati, normalizirale pa naj bi se ob koncu leta 1954, ko je cona B STO postala del Jugoslavije. Vas je dobila novo šolo, združni dom, elektriko, pritisk UDB je popustil, končalo se je izseljevanje vseh tistih, ki so pobegnili ali pa prostovoljno odšli v Italijo. Jugoslavija je v Koprski okraj investirala precejšnja sredstva, gradile so se nove tovarne, odprla so se številna delovna mesta. Prebivalci Sv. Petra so kot največji in najpomembnejši dosežek časa pod Jugoslavijo videli prav stalno zaposlitev in z njo povezano višjo življenjsko raven in socialno varnost. Nastajal je nov socialni razred delavcev – polkmetov, ki so poleg dela v tovarnah na svojih njivah proizvajali predvsem pridelke za na trg, ne več za lastne potrebe. Na življenje v vasi je med drugim močno vplivala tudi izobrazba, ki je postala dostopnejša, mediji, večja mobilnost prebivalcev in ponovna vzpostavitev pretrganih vezi s Trstom. Prehod iz Jugoslavije v Slovenijo je vplival predvsem na mnoge sorodstvene in prijateljske vezi ter na gospodarske odnose. Sv. Peter je tako postal še bolj stisnjen med dve meji in tako odvisen od dobre volje politike, ki se odloča, kako močno naj bi ta črta zarezala v življenje ljudi ob njej.

Zgradba knjige Sv. Peter in njegovi časi nam omogoča, da jo lahko beremo kot zanimivo poročilo vztrajnega terenskega dela, saj nam pričevanja o preteklosti, prepletena z dogodki, ki jih je zabeležila zgodovina, nudijo enkratno sliko dogajanja v tej istrskih vasi. Po drugi strani pa gre za zahtevno branje, saj je Borut Brumen na osnovi predelane znanstvene literature razmišljal o številnih problemih in o njihovih vplivih na svoje raziskovalno delo. Že sam izbor uporabljene literature kaže, da je intenzivno posegal v »različne vrtičke« in s tem potrdil Braudelovo tezo, da je kvalitetne študije o Mediteranu mogoče pisati le z interdisciplinarnim pristopom.

Jure Gombač